

Karakter ve Değer Eęitimi: Temel Kavramlar

Prof. Dr. Selahiddin Öęülmüş

Ankara Üniversitesi Eęitim Bilimleri Fakültesi

GİRİŞ

- ▶ İnsan belli bir toplum içine doğar. İçine doğduğu toplumun da bireyden bağımsız kuralları, normları, standartları ve değerleri vardır.
- ▶ Toplumsal yaşamın devam edebilmesi için bireylerin, toplumsal kurallara, normlara, standartlara ve değerlere “uygun” yaşamaları gerekir.
- ▶ Birey, içinde yaşadığı toplumun kurallarını, normlarını, standartlarını ve değerlerini toplumsallaşma sürecinde öğrenir.
- ▶ Toplumsallaşma, biyolojik bir varlık olarak dünyaya gelen insanın psiko-sosyo-kültürel bir varlık haline dönüştüğü bir süreçtir. Bu süreç ailede başlar, okulda ve genel olarak toplumda devam eder.

TEMEL KAVRAMLAR

- ▶ Kişilik / Şahsiyet
- ▶ Karakter /Seciye
- ▶ Seciye / Yaratılış / Tabiat
- ▶ Mizaç
- ▶ Huy
- ▶ İnanç
- ▶ Tutum
- ▶ Kanı / Görüş
- ▶ Rol
- ▶ Norm
- ▶ Etik
- ▶ Ahlak
- ▶ Değer
- ▶ Erdem
- ▶ Kültür

KİŞİLİK

- ▶ “Kişilik”, bireyi diğerlerinden ayıran, bireye özgü, tutarlı ve yapılaşmış özellikler bütünü,
- ▶ “Kişilik”, bireyin kendisinden kaynaklanan tutarlı davranış kalıpları ve kişi içi süreçler

KARAKTER / SECİYE (1)

- ▶ Karakter, bir kişinin belli bir durum karşısında değişmeyen (tutarlı) bir tavır ve davranışta bulunmasıdır. Kişilik ile karşılaştırıldığında şu söylenebilir: Kişilik (Şahsiyet), bu tutarlı tavır ve davranışın o kişiye özgü (nevi şahsına münhasır) olmasıdır.
- ▶ Bir kişinin belli bir durum karşısında gösterdiği tutarlı tavır ve davranış, toplum tarafından kabul edilen, onaylanan veya özendirilen türde olabileceği gibi (iyi karakter); toplum tarafından kabul edilmeyen, onaylanmayan, hatta olumsuz karşılanan türde de olabilir (kötü karakter). Dolayısıyla karakter temelde nötr bir kavramdır.

KARAKTER / SECİYE (2)

- ▶ TDK Türkçe sözlükte karakter kelimesi, “bir şeyi benzerlerinden ayırt etmeye yarayan temel özellik, seciye” olarak tanımlanmaktadır.
- ▶ Seciye sözcüğü ise TDK Türkçe sözlükte “yaratılış, huy, karakter” olarak açıklanmaktadır.

HUY

- ▶ “Huy” sözcüğü, Farsça’dan dilimize girmiştir ve “yaratılıştan gelen özellik, tabiat, mizaç; sürekli yenilendiği için vazgeçilemez bir durum alan alışkanlık” anlamlarına gelmektedir.

MİZAÇ

- ▶ “Mizaç” sözcüğü, Arapça kökenli bir kelimedir. Mizaç, biyolojik veya genetik bir temeli olduğu varsayılan, farklı durumlarda bireyin duygusal ve motor tepkilerini ve dikkatini belirleyen ve daha sonraki sosyal etkileşimlerde ve sosyal işlevsellikte rol oynayan bireysel özellikleri (individual characteristics) ifade eder.
- ▶ Mizaç; büyük oranda genetik faktörlerden kaynaklandığı için genellikle küçük yaşta ortaya çıkan ve duygu durumu ile duygusal davranışlardaki nispeten sabit ve uzun süreli bireysel farklılıkları tanımlar

KÜLTÜR

- ▶ İnsanların ihtiyaçlarını karşılayarak bireysel ve toplumsal olarak yaşamlarını devam ettirebilmek için ürettikleri ürünlerle (teknoloji veya mimari gibi **maddi** unsurlar) ilişkileri düzenleyen kuralları (töre, gelenek, görenek gibi **maddi olmayan** unsurlar) içerir.
- ▶ İnsanların sahip oldukları bütün **bilgi**, **inanç**, **ahlak**, **adetler**, **alışkanlıklar** ve **toplumsal kurumlar** kültür kavramının kapsamında yer alır.
- ▶ Kültür, insanların **inanç**, **tutum** ve **değerlerini**, **gelenek** ve **göreneklerini** kapsar. Bu kavramlar kültürden bağımsız ele alınamaz.

DEĞER (1)

Farklı alanlarda (felsefe, matematik, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, vb.) farklı anlamlar yüklenen bir kavramdır.

- ▶ Matematikte; bir değişkenin belli bir niteliğe sahip oluş derecesini gösteren sayısal ifade
- ▶ Ekonomide; bir mal veya hizmetin genellikle para ile ölçülebilen kıymeti veya karşılığı.
- ▶ Sosyolojide; değer, belli bir kişinin veya grubun, bilinen belli eylem ve davranış seçenekleri arasından açıkça veya kapalı biçimde tercih edileni ifade eden bir kavramdır (Güvenç, 1976: 29-30).

DEĞER (2)

- ▶ Değer, bir toplumun veya grubun varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak için üyelerinin çoğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul ve tasdik edilen, onların ortak duygu, düşünce, amaç ve çıkarlarını yansıtan, genelleştirilmiş temel ahlaki ilke veya inançlardır (Yazıcı, 2014).
- ▶ Sosyal değerler, bir gruba ya da topluma üye olan bireylerin ortak duygu ve düşüncelerini yansıtan genelleşmiş ahlaki inançlardır.

DEĞER (3)

- ▶ Antropolojide; kültürün bir ögesi olan değerler, yaşamda davranış ve durumların seçimini yönlendiren, belli durumları aşan (somut durumların ötesinde) yol gösterici (ve soyut) ilkelerdir.
- ▶ İnsanlar yaşam boyu sürekli olarak pek çok şey isterler veya pek çok durumun gerçekleşmesini arzu ederler. İsteklerinin bir kısmı onların ihtiyaçlarını karşılayacak şeyler olabilir, bir kısmı da ihtiyaçlarıyla doğrudan ilişkili olmayabilir.

DEĞER (4)

- ▶ Değerler, insanların *neleri istemesi gerektiğine* ilişkin fikirleri içerir. Dolayısıyla değerler hangi arzuların meşru ve faydalı olduğu, hangilerinin olmadığını değerlendirme ölçütleridir. Ancak, bu fikirler her zaman birebir davranışa dönüşmeyebilir. Dolayısıyla değerler insanların yaşamına yön veren ideal fikirlerdir. (Bu noktada da “ideal değerler” ve “yaşanan değerler” ayırımı yapılabilmektedir)

DEĞER (5)

- ▶ Psikolojide; değerler, hayatımızın gayeleri, hatta başkasının da hayatının gayesi olmasını istediğimiz şeylerdir (Güngör, 2010: 84).
- ▶ “Değer nedir? Değer hükmü bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğunu belirten ifade ise, o halde değer de bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inançtır.” (Güngör, 2010: 27).
- ▶ Bireylerin, kendileri de dâhil olmak üzere diğer insanları ve olayları nitelendirmek, eylemlerini seçmek ve meşrulaştırmak için kullandıkları ölçütlerdir (Schwartz, 1992: 1).

DEĞER (ÖZET 1)

- ▶ İnsanın hayatta kalabilmesi için öncelikle biyolojik ihtiyaçlarını karşılaması gerekir. İhtiyaçları karşılayacak nesnelere karşı doğal olarak bir arzu ve istek duyar. Ancak insanın arzu ve istekleri her zaman ihtiyaçları ile birebir örtüşmeyebilir. Bu durumda hangi arzu ve isteklerinin “makul” ve “kabul edilebilir” olduğu, hangilerinin kabul edilemez olduğunun belirlenmesi gerekir. Bu, aynı zamanda toplumsal yaşamın devamı ve bireyin topluma uyumu için de gereklidir.

DEĞER (ÖZET 2)

- ▶ Değerler, bir insanın hangi arzu ve isteklerinin kabul edilebilir ya da kabul edilemez olduğunu belirleyen fikirler/inançlar ve ölçütlerdir.
- ▶ Değerler kültürden bağımsız değildir. Davranışların temel belirleyicilerinden biri olan değerler, her zaman davranışla birebir örtüşmeyebilir. Bu durumda *değerler, bir insanın yaşamına yön veren ideal fikirler veya inançlar* olarak düşünülebilir.